

JUOZAS TYSLIAVA

Juozas Tysliava (1902–1961), Lietuvos kariuomenės savanoris, debiutavęs literatūroje smogiško tipo dainingomis eilėmis, „Keturių vėjų“ aplinkoje ėmė rašyti „radijo poemas“ apie Berlyną ir Paryžių, imituodamas pirmųjų radijo reportažų anšlaginę stilistiką. Eilėraščių rinkiniuose *Nemuno rankose* (1924), *Auksu lyta* (1925), *Tolyn* (1926), pasivadinęs „entuziazmo grenadierium“, skelbė industrinį optimizmą, siūlydamas „mylimam lietuviui“ asfaltuotą gatvę, fabriką švilpukus, lėktuvą ir „kino radijo“, kuris parodys jo tėvą danguje. Oratoriaus mostas, plakatiški šūkiei, telegrafiniai miestų katalogai ir kosminės hiperbolės bloškiamos iš avangardizmui būdingų pasitikėjimo, jžūlumo ir jėgos pozicijų („Kai sustoju – / Rūksta kaminai, / O tarp kojų / Bismarko vaikai / Man dainuoja „Deutschland über alles“). Bet pakilų toną čia pat išblaško ironija, o bufonada pakerta bet kokias rimties ir egzaltacijos pozas. „Labą dieną, ponas Dieve, / Aš pristigau karvei šieno. / Tu davei Adomui Ievą, / Na tai kas tau duoti šieno?“ Į lietuvių eilėraščių įvedė didmiesčio panoramą, regimą iš aukštai (skraidė lėktuvu), taip pat prancūziškas ir vokiškas frazes kaip internacionalizuoto Europos gyvenimo būdo atributiką („Geležinis Eifelio sūnus: / „S’il vous plait“), kurią netrukus pamėgo B. Brazdžionis ir J. Aistis. Eilėraščio vyksmas šokinėja iš vieno plano į kitą, laisvai pereina iš aprašymo į dialogą, iš ironijos į lyrinį atodūšį (radijo poema „Tysliava Paryžiu“), imituodamas asociatyvinio derinimo principą, kurį išgarsino prancūzų siurrealistai.

Intensyvaus judėjimo ir nesustabdomos kaitos pojūtį Tysliava stengėsi lokalizuoti Lietuvos gamtoje, kaip ir K. Binkis perėmęs iš *100 pavasarių* energingą vaizdo šuoliavimą ir staigų smūgį („Vėjas lekia kaip patrakęs, / Vėjas lupa žemei akį“). Bet aštrūs paradokso kirčiai jo eilėraštyje gulėsi į intymaus nuoširdumo, vidinės harmonijos ir švelnaus melodingumo intonacijas, paveldėtas iš prieškarinio poezijos. Jis išlaikė dainiškojo paralelizmo strofą su griežta gamtos premisų ir psichinių būsenų pusiausvyra, lakiais klausinių, kreipinių, pakartojimų šuoliais („Pučia vėjas, vėjas pučia, / Pučia iš kalvos. / Laime, laime, ar tai tu čia / Stovi be galvos“). Perėmė naivaus atvirumo ir paprastumo emocinę frazę, suglaudžiančią vieningame judesyje žydinčias obelis ir giedančias lakštingalas, miglotus simbolius (juodoji viešnia, sidabro rytojus) ir urbanistines realijas („tūkstančiai žalių tramvajų“). Simbolizmo tradicija išmokė „Suvalkijos bernioką“ nujauti tebeglūdinčią daiktuose nežinomybę, kurią gali atspėti tik poetinis žodis. Nežinomybės ir stebuklingumo nujautimas atvėrė tyro poetiškumo sferą, kurioje ir formuojasi eilėraštinis.

Iš okeano kyla vėjas.
Iš okeano pakraščiu
Naktis dainuodama atėjo
Padangių vieškeliu plačiu.

Sakyk, juodoji viešnia mano,
Apsinakvojusi kalnuos,
Ką šitas senas okeanas
Iš savo dugno išdainuos?

Tysliava sukūrė jausmingą ir pašaipų, trapų ir elegantišką, judrų ir laisvą poetinės kalbos toną, šokinėjantį dideliais intervalais, vienijantį jaukų gamtos vaizdą su lūžtančia miesto erdve, paprastumą ir aiškumą su žaisminga dinamiškų linijų kompozicija. Laki ritminė melodija, žaižaruojanti aliteracijų

kaskadomis, teikė Tysliavos eilėraščiui džiaugsmingo veržlumo ir ekspresijos. Greitai lekiančioje eilutėje ir pulsuojančiame vaizde, tarp futuristiškų hiperbolių, sulaužytų linijų, didmiesčio garsų jis išsaugojo romantišką nežinomybės ir įstabumo jutimą, kurį išjuokė „Keturi vėjai“.

Žeme, žeme,
Ar girdi? –
Užia vėjas,
Krinta lapai.
Vasarą prarijo kapas.
Žeme, žeme,
Ar girdi?
Užia vėjas, krinta lapai.
Užkim mes taip pat, kaip vejas,
Kriskim mes taip pat, kaip lapai,
O jei ne,
Tai lėkim vėjais.

Tysliavos lyrika – dviejų lietuvių lyrikos stilistinių krypčių susikryžiavimas ir jų sintetinio pastanga. „Pirmutinis Lietuvos poeta“, kaip jis išdidžiai skelbėsi, modernizavo dainingąjį emocinio intymumo poetiką, o maištingąją K. Binkio *100 pavasarių* patirtį atmiešė tradiciškumo doze. Šiuo keliu vėliau ėjo S. Nėris (jos pirmąjį eilėraščių rinkinį *Anksti rytą* Paryžiuje suredagavo Tysliava), A. Miškinis ir kiti. Šio kelio įžvelgimas ir atidengimas – istorinis Tysliavos lyrikos nuopelnas.

Atvykęs 1925 m. į Paryžių, Tysliava įsijungė į tarptautinius avangardistinio meno sambūrius. „Rotondos“ kavinėje bendravo su V. Majakovskiu, I. Erenburgu, B. Jasieriskiu, priklausė prancūzų poeto K. Dermée (K. Dermè) dadaistų rateliui, išleido tarptautinį moderniojo meno žurnalą *Muba*, kuriame publikavo J. Cocteau (Ž. Kokto), S. Arnouldo (S. Arno), H. Visnapuu (H. Visnapu), B. Jasienski, taip pat lietuvių avangardistų kūriniai. Paryžiuje išėjo jo lyrikos prancūziškų vertimų knyga *Coupe de vents* (1926) su O. Milašiaus įžanga. Persikėlęs 1933 m. į JAV redaguoti seniausio lietuviško laikraščio *Vienybė*, Tysliava atitrūko nuo meninės kūrybos. Tik 1954 m. išspausdino tragiškos nevilties poemą „Tawa nouson“ apie kryžiuočių ordino išnaikintos prūsų giminės likimą, identifikuodamas save su išnaikinta baltų gentimi („Aš paskutinis prūsų palikuonis“).